

ОБЪЕКТЫН СУДАЛГАА ХИЙХ АРГА, ТЕХНОЛОГИЙГ САЙЖРУУЛАХ ЗАРИМ АРГА

Г.Бямбадорж

ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн ЦЭЗТ-ийн
ахлах багш, цагдаагийн хошууч

Цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ хүн амын төвлөрөл, барилгажилт, хот төлөвлөлт, хотын амьдралын хэв маяг, нийгмийн ёс суртахууны доройтол, хотжилтыг даган эрчимжиж буй гэмт явдлын чиг хандлага, нийгэм эдийн засгийн нөхцөл байдал, гэмт хэргийн гаралт, шалтгаан нөхцөл зэргийг харьцуулан судалж цаашид хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны чиглэлээ онолын болон практикийн түвшинд тодорхойлж, ажиллах шаардлага зүй ёсоор тулгарч байна¹.

Цагдаагийн байгууллагын хяналтанд байх субъект түүний дотор объектын судалгааны нэг төрөл болох хорих ял эдлээд суллагдсан зарим хүнд тавих захиргааны хяналтыг цагдаагийн хэв журмын албаны алба хаагчид тухайлбал: Хэсгийн байцаагч, төлөөлөгч нар хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд тэний захиргааны хяналт тавих үйл ажиллагаа төдийлөн үр дүнд хүрэхгүй байгаа нь нууц биш.

Гэмт хэргийн гаралтыг, хүн амын нягтаршилтай холбон авч үзэл: Хүн ам, орон сууцны 2010 оны улсын тооллогоор суурин хүн амыг Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт болон гадаадад тоологдсон гэж нарийвчилж авч үзэх боломжтой болсноороо өмнөх тооллогоос ихээхэн онцлогтой болжээ.

Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт оршин сууж байгаа болон албан ёсны бүртгэлтэй 2647.6 мянга, гадаадад улсад оршин сууж байгаа 107.1 мянган хүн тоологдож, суурин хүн ам 2754.7 мянга болжээ. Монгол Улсын хүн ам 2000-2010 оны хоорондох 11 жилийн хугацаанд 16.1 хувиар өсч, жилийн дундаж өсөлт нь 1.5 хувь болсон байна. Өсөлтийн энэ хувь өмнөх тооллого хоорондынхоос 0.1 пунктээр илүү болсон нь хүн амын ердийн хөдөлгөөний цэвэр өсөлт сүүлийн арван жилд илүү байсан, 1990-ээд оны эхний хагаст гадаадад олон арван мянган хүн шилжин суурьшсан шиг томоохон хөдөлгөөн гараагүйтэй холбоотой².

Хүн амын өсөлт энэ хэвээр үргэлжилбэл Монголчууд бид 2040 гэхэд 4 сая болох судалгаа гарчээ. Монгол улсын хүн ам өсөж хотжих үйл явц эрчимтэй явагдаж байгаа цаг үеэ дагаад гэмт хэргийн гаралт нэмэгдэж байна.

Ийм учраас цагдаагийн байгууллага чиг үүргээ хэрэгжүүлэхдээ ялангуяа хорихоос суллагдсан этгээдэд тавих захиргааны хяналтын үйл ажиллагаанд “Secure alert” буюу “Электрон гав”, “Полиграф”, “GPS”, “Comp.stat”, “Crime mapping”, “CCTV” Хяналтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх төрөл бүрийн программ зэрэг орчин үеийн smart системүүдийг нэвтрүүлж ашиглах зэргээр цагдаагийн байгууллагаас хийх объектын судалгааг сайжруулж болно гэж үзэж байна. Мөн орчин үеийн техник технологи хэрэглэх талаар 2017 онд Шинэчлэн найруулсан Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 21-р зүйл **Цагдаагийн төв байгууллагын даргын бүрэн эрх** 21.1.13-д Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд шинжлэх ухаан, орчин үеийн техник, технологи, мэдээллийн сүлжээний ололтыг нэвтрүүлэх ажлыг зохион байгуулах³ гэж заасан нь цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаа, зохион байгуулалтыг сайжруулах эрх зүйн үндсийг зааж өгсөн байна.

Энэхүү заалтын хүрээнд цагдаагийн байгууллага өнгөрөсөн 2016 онд Цагдаагийн ерөнхий газар, Монголын дүлий иргэдийн үндэсний холбоо харилцан тохиролцон сонсголын бэрхшээлтэй иргэдээс яаралтай тусламжийн дуудлага, мэдээллийг үүрэн холбооны цахим зурвас (SMS)-аар хүлээн авах төрөөрөмж, ухаалаг цагдаа цахим гомдлын нэгдсэн систем, Увс аймгийн Улаангом сумыг ХЗДХЯ-аас 360000000 сая төгрөгийг зардлыг шийдвэрлэж камержуулсан, Нарны энергээр

¹ Цагдаа судлал сэтгүүл 2013№3. 47 дахь тал

² Хүн ам орон сууцны тооллогын материал 2010 он.

³ legalinfo.mn. Шинэчлэн найруулсан Цагдаагийн албаны тухай хууль

цэнэглэдэг, 360 градус эргэдэг өдөр шөнийн камер, хүнийг дүрс царайгаар таних камер, 3 G сүлжээ, Тээврийн хэрэгслийн мэдээллийн сан, галт зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх бодис, хүн эд зүйлсийг эрэн сурвалжлах сангийн программын хангамж зэргийг шинэчлэн үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлэн ашиглаж байна.

Мөн Улаанбаатар хотын цагдаагийн газрын Сонгинохайрхан дүүрэг дэх цагдаагийн хоёрдугаар хэлтсийн хариуцсан 9 хорооны нутаг дэвсгэрт хэсгийн байцаагчийн объект, субъектын судалгааг дэлгэрэнгүйгээр Ачит-10 программд тусган үйл ажиллагаандаа хэрэглэж байгаа нь субъектын судалгааны үр нөлөөг дээшлүүлэх нэг алхам болжээ.

Уг программын өгөгдөлд хэсгийн байцаагч, төлөөлөгчийн субъектын болон объектын бүртгэл судалгаанд түвиглэн хяналтанд байгаа хүмүүсийн байршил, зай нягтрал зэргийг харуулж хяналт тавих үйл ажиллагааг сайжруулахад тус дөхөм болсон юм. Энэхүү цахим программд оруулах мэдээллийн хэмжээ хязгаараас хамааран нэг хэлтэст 10-15 сая төгрөгний зардал тооцоологдож байгаа бөгөөд үүнийг бүх дүүрэг газар хэлтэст нэвтрүүлж ашиглах боломжтой ба энэхүү зардлыг аймаг дүүргийн ГХУСАЗ дэд зөвлөл, төрийн бус байгууллагаас санхүүжүүлэх боломжтой.

Энэхүү програмд Цагдаагийн байгууллагын объектын судалгааны нэг бүрэлдэхүүн хэсэг болох субъектын судалгаа “хорих ял эдлээд суллагдсан захиргааны хяналтанд байгаа этгээд” гэсэн цахим сангийн мэдээллийн өгөгдөл оруулж, хяналтанд байгаа иргэдийг зургийг байршуулж, цагдаагийн урамшуулалт эргүүл, олон нийтийн цагдаагийн ажилтан нар өдөр тутмын үйл ажиллагааны нэг хэсэг болгон захиргааны хяналтанд байгаа этгээдтэй уулзан зөвлөгөө өгөх тэдний зан харилцаа амьдрлын хэв маяг, эрхэлж буй ажил, гэр бүлийн харилцаа тэдний байдал зэрэгт хяналт тавьж ажилснаар цагдаагийн байгууллагаас тавих хяналтын үр нөлөө сайжирч, тэдний зүгээс үйлдэх гэмт хэрэг, зөрчлийн гаралт буурч хяналтанд эерэг дүн үзүүнэ.

Субъектын судалгааны Ачит-10 цахим системийг нэвтрүүлснээр дараах ач холбогдолтой байна. Үүнд:

- Гэмт хэрэгтэнээ хайхад үрэгддэг үр ашиггүй цаг хугацаа зардал хэмнэгдэнэ;
- Иргэний амьд явах эрх болон аюулгүй орчинд амьдрах эрх баталгаажина;
- Гэмт хэргийн гаралт багасаж, олон нийтийн газар гудамж талбайд үйлдэгддэг танхай, дээрэм булаалт гэх мэт бусад гэмт хэрэг эрс багасанад
- Цагдаагийн алба хаагч нарын амрах цаг бага ч уртасана;
- Цагдаагийн байгууллагын нэр хүнд өсөж жинхэнэ утгаараа хяналтыг бий болгож чадна;
- Гэмт хэргийн илрүүлэлтийн хувь хэмээг нэмэгдэх зэрэг олон талын ач холбогдолтой болно.

Цагдаагийн байгууллагатай хамтран ажиллаж байгаа урамшилтай эргүүл, олон нийтийн цагдаагийн ажилтан нарыг цагдаагийн байгууллагын захиргааны хяналтын нэг хэсэг болох хорих ял эдлээд суллагдсан хүмүүст тавих хяналт сайжруулах зорилгоор хорооны нутаг дэвсгэрт хариуцсан гудамж талбай хэсэгтээ эргүүл хийхдээ, өөрийн гар утас таблет ашиглан хяналтанд байгаа хүний талаар цахим программ ажиллуулан мэдээлэлтэй байх, хаяган дээрээ байгаа эсэхэд хяналт тавих ажлыг зохион байгуулан ажиллах нь зүйтэй.

Ингэснээр нь хорих ял эдлээд суллагдсан этгээдэд тавих хяналт сайжирч, хэсгийн байцаагчийн субъектын судалгааны ач холбогдол нэмэгдэнэ.

Тэрчлэн үйлдэгдсэн гэмт хэргийн байдалд дүн шинжилгээ хийж аль дүүрэг хороонд ямар төрлийн гэмт хэрэг өсч байна тэр хороонд эргүүлийн чиглэлийг түлхүү ажиллуулах, хяналтын системийг түлхүү ашиглах зэрэг үйл ажиллагаагаа сайжруулах ач холбогдолтой юм.

Монгол улсын хүн амд ноогдох цагдаагийн алба хаагчийн тооноос шалтгаалж гудамж “гэмт хэрэг зөрчил үйлдэж болзошгүй этгээдүүдийн судалгаа”-нд байгаа этгээдүүдийг хянаж чадахгүй байгаа учир иргэдийн аюулгүй байдлыг хангахад нийт гудамж тайлбайг гэрэлтүүлэх, хянах, тогтолцоог сайжруулж, бүх гудамж талбай болон гэр хорооллыг цахилгааны шон дагуу камержуулж болох юм.

Тухайлбал: Английн цагдаагийн байгууллага ССТҮ системийг ашиглаж үйлдэгдсэн гэмт хэргийнхээ 90% илрүүлж чадаж байгаа бөгөөд энэхүү үйл ажиллагаандаа “Поли-фейс” системийг давхар ашиглаж байна.

Тэгэхээр нийслэл хотын дүүрэг бүрт байрлах хяналтын төв байгуулж камеруудыг хянаж, эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэх үүрэг бүхий цагдаа нарыг гэмт хэргийн талаар тогтмол мэдээллээр хангаж, гэмт хэрэг үйлдэгдэж болзошгүй эмзэг цэгүүдийг хяналтандаа авч гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлж ажиллах.

Нөгөө талаар субъектын судалгаанд байгаа этгээдүүдийн гэрэл зургийг уг программд таниулснаар тэдний зүгээс үйлдэх гэмт хэргийг илрүүлэх боломжтой болно. Нөгөө талаар гэмт хэрэг үйлдэгдсний дараа гэмт хэрэгтэнээ хайдаг биш, гэмт хэргийг газар дээр нь илрүүлдэг, гэмт хэрэгтэнтэй хөөцөлддөг биш гэмт хэргийг урьдчилан сэргийлж, таслан зогсоох боломж бүрдэнэ.

Мөн гэмт хэргийн тоо үзүүлэлтэнд дүн шинжилгээ хийдэг европын орнуудын цагдаагийн байгууллагад хэрэглэдэг “Comp.stat” системийг нэвтрүүлж ашиглах шаардлагатай байна. Анх 1994 онд АНУ-ын Нью-Йорк хотод цагдаагийн комиссар Уильям Браттон цагдаагийн хэлтсийн мэдээлэлд суурилсан удирдлагын загварыг танилцуулсан бөгөөд энэхүү загвар нь АНУ даяар маш хурдан тархаж энэ нь гэмт хэрэг бууруулахад чиглэсэн орчин үеийн менежментийн загвар болж чадсан байна⁴.

Comp.Stat загвар нь гэмт хэрэг, түүний шалтгаан нөхцөл, стратегийн ач холбогдолтой асуудлыг шийдвэрлэх, тодорхой үйл ажиллагаанд анализ хийх, гэмт хэргийн гаралт, төрөл, гэмт хэрэг гарсан цэг бусад нөлөөлөх хүчин зүйлийг тодорхойлоход ашиглагдаж байгаа мэдээ мэдээлэл, түүний үнэн зөв эсэхийг цаг хугацаанд нь дүн шинжилгээ хийх боломжийг бүрдүүлж байна.

Энэхүү нөхцөл байдлын үнэлгээн дээр тулгуурлан, тохирсон хариу арга хэмжээ авах, алба хаагч ажилтан болон нөөц хүчийг зохих газар хурдацтай байршуулах, байдлаар хэрэгжүүлж байна.

Comp.Stat загварын хүрээнд нь асуудлыг шийдвэрлэх, шинжилгээ хийх, хариуцлагын тухай олон давхаргат загварыг ашиглаж байна. Олон давхаргат загвар нь гэмт хэрэг бууруулах “стратег”-аас урт хугацааны асуудлуудыг хэрэгжүүлэх загвар юм⁵.

Иймд Comp.stat системийг цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд нэвтрүүлж ашигласнаар тухайн нутаг дэвсгэрт үйлдэгдсэн гэмт хэргийн нөхцөл байдалд долоо хоног бүр дүн шинжилгээ хийж тухайн долоо хоногт үйлдэгдсэн гэмт хэргийн тоо, гэмт хэргийн төрөл, гэмт явдлын шалтгаан нөхцөл, тохироо, гэмт хэрэг үйлдэгч, хохирогч, халдлагын зүйл зэрэгт дүн судалгаа хийж объектын судалгаанд тусгаснаар цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөж ямар гэмт зөрчил үйлдэгдэж байна түүнийг бууруулах урьчилан сэргийлэх үйл ажиллагаагаа оновчтой тодорхойлох, гэмт явдалд прогноз хийх зэрэг арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх боломж бүрдэнэ.

Өнөөгийн байдлаар цагдаагийн байгууллагын мэдээлэл судалгааны алба үйлдэгдсэн гэмт хэргийн гаралт, гэмт хэргийн төрөл, өсөлт бууралт, хэргийн ангилал, халдаж буй нийгмийн харилцаагаар нь, гэмт хэрэг үйлдэгдсэн цаг хугацаагаар сар бүр дүн шинжилгээ хийж байгаа ч энэхүү статистик мэдээг гэмт хэрэгтэй тэмцэх үйл ажиллагаанд ашиглахад төдийлөн үр дүнд хүрдэггүй байна. Энэ нь үндсэндээ гэмт хэргийн статистик үзүүлэлт, ажлын тайлан хэлбэртэй л байна.

Түүнчлэн цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаад “Crime mapping” буюу гэмт хэргийн зураглал үйлдэх системийг бүрэн ашиглаж болно.

“Crime mapping” буюу гэмт хэргийн зураглал нь: Гэмт хэрэг явдлын гаралт, төрөл, ангилалтыг зурагт төсөөлөн харах болон гэмт явдлыг шинжлэхийн тулд хууль сахиулах байгууллага ашигладаг систем юм.

Хүмүүс анх газрын зургийг хад чулуу, агуйн хананд зурж эхлээд улмаар мал, амьтны ширийг ашиглан зурж хүрээлэн буй орчиноо таньдаг байжээ. Газрын зурагт аливаа газар орны уул, гол мөрөн, төмөр зам, онгоцны буудал, гудамж, талбайн нэрс, барилга байгууламжийг дүрсэлж

⁴ <http://www.compstat.umd.edu>

⁵ <http://www.compstat.umd.edu>

харуулахаас гаднаулс орнуудын хил хязгаарыг хооронд нь заагласан байдаг тул ач холбогдлыг нь үнэлж баршгүй юм. Газрын зургийн хөгжил дэлхийн түүхийг харуулдаг хэмээн эрдэмтэд үздэг.

Дэлхийн улс орнуудын цагдаагийн байгууллагууд гэмт хэргийн илрүүлэлт, түүнээс урьдчилан сэргийлэх ажилд гэмт хэргийн газрын зургийг ашиглаж эхлээд удаж байна. Тухайлбал: Өнгөрсөн зууны эхээр өрнөдийн улсуудын цагдаагийн байгууллагууд хариуцсан нутаг дэвсгэрийнхээ цаасан газрын зураг дээр үйлдэгдсэн гэмт хэргийг, түүний төрөл зүйлээр нь ялган өнгө өнгийн туг хатган нэвтрүүлж эхэлсэн. Тэд ийм тэмдэглэгээ хийсэн газрын зурагт тулгуурлан эрүү, хэв журмын нөхцөл байдлыг тодорхойлох задлан шинжилгээ хийн, улмаар ирээдүйд хийх ажлынхаа төсөөллийг авдаг байв.

Харин өнөөдрийн газрын зураг нь газар зүйн мэдээллийн шинжлэх ухааны ололтоор сая сая хүний гар утас, таблет, компьютерийн дэлгэцэнд багтаж, маш нарийвчлалтай харуулдаг болсон. Энэхүү технологийн дэвшлийг олон улс орны цагдаагийн байгууллагууд амжилттай ашиглаж байна.

Гэмт хэргийн газрын зураг гэдэг нь хамгийн энгийнээр өгүүлбэл гэмт хэргийн үйлдэгдсэн байршлыг газрын зурагт тэмдэглэж буй үйлдэл юм. Нарийвчилж хэлбэл гэмт хэргийн бүртгэлийг үйлдэгдсэн газартай нь уялдуулан байршуулж буй газар зүйн болон криминологийн шинжлэх ухааны мэдээллийн системийг хэлнэ.

Нэг үгээр гав, галт зэвсэг, гар чийдэн гэх мэт цагдаагийн алба хаагч нарт өдөр бүр хэрэглэгддэг хэрэгсэлтэй адил гэмт хэргийн газрын зураг нь тэдний гэмт хэрэгтэй тэмцэх үндсэн багаж болон хөгжиж байна.

Гэмт хэргийн газрын зураг

Түүх эргэн сөхвөл гэмт хэргийн газрын зургийн үндсэн санаа 1800-аад оны дунд үед Францын сэтгэл судлаач Андре Гейри, Адолф Кютлет нарын гэмт хэргийг гаралтыг бүртгэхээр оролдсон ажлынх нь үр дүнгээс эхлэлтэй.

Улмаар 1900 оны эхээр Чикагогийн их сургуулийн сэтгэл зүйч, нийгмийн ухааны эрдэмтэн, багш нар гэмт хэргийн газрын зургийг өнөөгийн түвшинд хүргэхэд их нэмэр болсон гэдэг. Тэдгээр эрдэмтдийг “Чикагогийн сургуулийн баг” гэж ч алдаршуулан нэрлэдэг. Тиймдээ ч энэхүү аргыг Иллинойс мужийн цагдаагийн газрууд 1926 оноос хүн амины гэмт хэргийг газрын зурагт “зүү” хатган бүртгэж ажилдаа анх нэвтрүүлсэн юм.

“Давтагдах хөдөлгөөний онол”⁶ (Routine activity theory) нь гэмт хэргийн газрын зургийн суурь үндэслэлийг тодорхойлсон байдаг. Гэмт хэргийн тухай энэ онол нь 1950-иад оны дунд үеэс Амос Хавлеу-гээр дамжаад 1979 онд Лавренс Кохен болон Маркус Фалсон нарын хамтын бүтээлээс эхлэлтэйбөгөөд криминологийн шинжлэх ухааны нэгэн онол болон хөгжсөөр байгаа.

Онолын гол санааг маш товчхоноор өгүүлбэл гэмт үйл явдлыг хүрээлэн буй орчинтой холбож тайлбарлах арга юм. Өөрөөр хэлбэл гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэх эрсдэлтэй, эсхүл аль хэдийнээ үйлдсэн иргэний зан авир, эцэг эхийн удамшил, хувь хүний боловсрол, хүмүүжлээс шалтгаалж гэмт хэрэг үйлдэгдэж буй эсэхийг судалдаг бусад онолоос ялгаатай. Тодруулбал “ямар төрлийн гэмт хэрэг хаана хэдэн цагт үйлдэгдээд байна вэ гэсэн” асуултад хариулт өгнө.

Жишээ нь иргэн А-гийн дэлгүүр өглөө 10 цагт онгойж орой 23 цагт хаах тогтсон цагийн хуваартай. Гэтэл өнгөрсөн жилүүдэд уг дэлгүүр удаа дараа хулгайн халдлагад өртөж. Ингээд дэлгүүрийн байршил дээр хулгайн гэмт хэргийг илтгэсэн цэнхэр өнгийн хэд хэдэн “зүү” хатгагджээ.

Зүүг харсан цагдаагийн алба хаагч төвөггүйгээр дүн шинжилгээ хийж дэлгүүрийн орчимд гэрэлтүүлэг, манаач, камер, давхар хаалга, цонхны төмөр хаалт, цагийн хуваарийг өөрчлөх үү зэрэг дахин хулгай гаргахгүйн тулд цаашид ямар арга хэмжээг авах, юу хийх шаардлагатай вэ? Гэдэг хариултыг олно. Үүнээс улбаалж цагдаагийн явган болон машинт эргүүлийн чиглэл, хуваарь, алба хаагчийн тоо ч мөн өөрчлөгдөж байх болно. Төрийн болон төрийн бус байгууллага, иргэд юу хийж болох, хоорондоо хэрхэн хамтарч ажиллаж байх зэрэгт чиглэл болно.

6 Nicholas Branic. Routine Activity Theory, University of California, Irvine., 2015

“Давтагдах хөдөлгөөний онол”-ын үндэслэлээр “гэмт хэргийн газрын зураг” хэмээх аргыг цагдаагийн байгууллагууд хот, суурин газар гэлтгүй орон нутагт бүртгэгдэж байгаа гэмт хэргийг бууруулах зорилгоор өргөнөөр ашиглаж байна. Тухайлбал: Австрали, Бразил, Канад, Энэтхэг, Япон, Норвеги, Их Британи зэрэг олон орны цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үндсэн үүрэгтээ ашиглаж байгаа бол АНУ-д 1998 оны байдлаар хууль сахиулах байгууллагуудын 75% нь ажилдаа нэвтрүүлсэн тухай мэдээ байна⁷.

Тэд 1990-ээд оноос гэмт хэргийн цахим газрын зургийг компьютерийн тусламжтайгаар үүсгэн ашиглаж эхэлсэн бөгөөд түүнээс хойш зарим хотууд тодорхой төрлийн гэмт хэргийн түвшинг 20% хүртэл бууруулжээ.

Гэмт хэргийн газрын зургийг нэвтрүүлэх шаардлага

Манай улсад гэмт хэргийн гаралт жил бүр өссөөр байна. Цагдаагийн байгууллагад 2013 онд 25362 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь урьд оныхоос 3273 хэргээр буюу 14.8 хувиар их байна⁸. Үүний 15419 буюу талаас илүү нь нийслэлд үйлдэгджээ. Харин өнгөрсөн жилд 27318 гэмт хэрэг бүртгэгдсэнээс 17144 нь нийслэлийн дүүргүүдийн цагдаагийн хэлтэст бүртгэгджээ. Нийслэл, орон нутгийн гэмт хэргийн гаралтыг хооронд нь харьцуулбал дийлэнх гэмт хэрэг нь Улаанбаатар хотод үйлдэгдэж байна.

Захиргааны зөрчлийн хувьд 2013 онд 777793, харин 2014 онд 681222 улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн бөгөөд зөрчлийн тоо түрүү жилд өмнөх жилийнхээс бага зэрэг буурсан боловч дийлэнх нь мөн л нийслэлд бүртгэгджээ.

Үүнээс гадна цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдээгүй гэмт хэрэг, зөрчлүүд бий бөгөөд зарим нэгшлалтаар, нөхцлөөс дурдвал хохирогч цагдаагийн байгууллагад хандаагүй, хандсан ч гомдол, мэдээллийг бүрэн гүйцэт шалгадаггүй, хохирлын хэмжээг дарж эрүүгийн хэрэг үүсгэхээс татгалздаг, дуудлага өгсөн иргэний нууцлалыг хадгалдаггүй, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагааг дутуу хийдэг гэх мэт ажлын алдаануудад анхаарч ажиллах тухай цагдаагийн төв байгууллагын даргаас алба хаагч нарт 2015 онд өгсөн үүрэгтээ дурдсан байна.

Сүүлийн үед бүртгэгдсэн болон бүртгэгдээгүй гэмт хэрэг, зөрчил болон тэдгээрийг үйлдсэн хүний талаарх мэдээ олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл, интернет орчинд тун хурдан тарж байна. Энэхүү мэдээлэл үнэн эсэхээс үл шалтгаалан нийгэмд айдас түгшүүр бий болгодог бөгөөд үүнийг дагаад иргэд стресст орж бухимдан Хууль тогтоох, Гүйцэтгэх, Шүүх эрх мэдлийн болон хууль сахиулах, нутаг дэвсгэр, засаг захиргааны байгууллагын удирдлагаа шүүмжлэх, ялангуяа цагдаагийн байгууллагад үл итгэх хандлага үүсэх, аюулгүй орчинд амьдарч байгаадаа эргэлзэх зэрэг маш олон сөрөг нөлөөллийг үүсгэдэг нь тогтоогдсон билээ.

Эндээс дүгнэхэд эрүү, захиргааны нөхцөл байдал жил ирэх бүр өссөн, цагдаагийн алба хаагч нарын гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх уламжлалт арга барилыг өөрчлөх, нийгэмд үүссэн айдас, түгшүүрийг багасгах, арилгах нь гэмт хэргийн газрын зураг аргыг нэвтрүүлэх зүй ёсны шаардлага байх болно.

Гэмт хэргийн газрын зургийн ач холбогдол

Иргэд ямар ч шалтгаангүйгээр айж алхах нь утгагүй юм. Монгол Улсын иргэд цаашилбал гадаадын жуулчдыг гэмт хэргийн хохирогч болохоос сэргийлэх шилдэг аргын нэг бол гэмт хэргийн газрын зураг үйлдэх билээ. Энэ нь гэмт хэргийг газрын зурагт тэмдэглэх энгийн нэг арга мэт боловч өргөн утгаар нь авч үзвэл “аюулгүй байдлыг хангахгүйгээр тэнд хүүхэд сайн сурах, хүчирхийллийг халах, эрүүл амьдрах тухай ойлголт байхгүй”⁹ гэдгийг санах хэрэгтэй.

Гэмт хэргийн газрын зургийг нэвтрүүлэх нь олон төрлийн ач холбогдолтой. Үүнд:

1. Гэмт хэргийн зураглалыг нэвтрүүлснээр тухайн хорооны нутаг дэвсгэрийн нэг хэсэгт нь гэмт хэрэг гарч байдаг бол нөгөө хэсэгт нь гардаггүй учрыг олох болно. Жишээ нь: Баянгол

7. Robinson.Crime mapping, 2006

8. ЦЕГ. Монгол улс дахь гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийн нөхцөл байдал. УБ хот, 7 дахь тал

⁹ Anne Milgram. Smart Statistic, 2014

дүүргийн 1-р хорооны нутаг дэвсгэрийн яг аль хэсэгт, ямар цагт, ямар төрлийн гэмт хэрэг, зөрчил илүүтэй үйлдэгдээд буй нь тодорхой болох юм;

2. Гэмт хэргийн бүртгэлийг байршилтай нь уялдуулснаар сургуулийн орчимд юмуу, байрны орцонд уу, дэлгүүрийн ард талд уу, граж олонтой газар үйлдэгдсэн үү, хулгайд өртсөн машин дохиололтой байсан уу зэрэг олон олон эзэнгүй асуултын хариуг өгөх “ой санамж” нь байх болно. Өөрөөр хэлбэл одоо байгаа гэмт хэргийн статистик мэдээ хэргийн тоог л илэрхийлэхээс гарсан нөхцлийг илэрхийлдэггүй байдлыг өөрчлөх юм;
3. Энэ “ой санамж” нь хэвлэл мэдээлэл, зурагт, Facebook, twitter-ээс ирэх мэдээллээс илүү бодитой байх тул иргэд итгэлтэй нь аргагүй бүрэнхийд гэр лүүгээ алхаж чаддаг болно. Гэгээ тасрангуут яаран сандран гүйдэг хүүхдүүд цөөрөх болно. Нэг үгээр мэдээлэл бодит болсноор тухайн хот, дүүргийн талаарх таагүй ойлголт өөрчлөгдөх, хиймлээр үүссэн гэмт хэрэг, гэмт этгээдийн талаарх айдас нь алга болно;
4. Цагдаагийн байгууллагаас үе үе хэрэгжүүлдэг хүн хүч, бензин тос шаардсан олон олон нэгдсэн арга хэмжээнүүд цөөрөх болно. Тэд гэмт хэргийн газрын зургийг ашигласнаар цагдаагийн байгууллага хаана хүчээ төвлөрүүлэх, ямар цаг хугацаанд эргүүл ажиллах уу гэдгээ үр дүнтэй болгон өөрчилж чадна;
5. Гэмт хэргийн түвшинг 20% хүртэлх хэмжээнд бууруулах боломжтой. Мөн зөрчлийн гаралтыг бууруулж, урьдчилан сэргийлнэ. Жишээ нь: АНУ-н Нью Йорк хотын цагдаагийн газар compstat компьютерийн програмыг ашигласнаар хулгай, дээрэм, хүн амь, танхай, машины эд ангийн хулгай зэрэг гэмт хэргийн гаралтыг 1994 оноос 2009 оны хооронд 64% бууруулсан бөгөөд холбооны хэмжээнд 19.4% багасгасан байна¹⁰;
6. Нийслэлийн иргэд болон цагдаагийн алба хаагч нар тухайн газарт яагаад гэмт этгээд тэр газрыг сонгож гэмт хэрэг үйлдэж буй шалтгааныг, ямар иргэд хохирогч болж, эсхүл халдлагад өртөлгүй зүгээр өнгөрөөд буйг мэдэх болно;
7. Эрүүгийн болон хэв журмын нөхцөл байдал ямархуу байгааг дүгнэх боломжийг бий болгох тул Засгийн газар, нийслэлийн удирдлагаас гэмт хэрэгт өртөөд буй эмзэг цэгүүд дээр юу хийж болох, хэрхэн байдлыг өөрчлөх юм зэрэг асуудлаар шийдвэр гаргахад нь шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, судалгаанд үндэслэсэн луужин нь болдог зэрэг олон эерэг үр дүн авчрах ач холбогдолтой.

Гэмт хэргийн газрыг зургийг ашигласны ач холбогдлыг нэгтгэн дүгнэвэл гэмт хэрэг, зөрчлийн нөхцөл байдлыг, удирдлагын шийдвэр, одоо хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ, ажиллагаануудад дүн шинжилгээ хийх бааз нь болно.

Гэмт хэргийн газрын зураг нэвтрүүлэх арга зам

ШШГЕГ, ГЕГ, ҮТЕГ, Болор толь бичиг, Монос зэрэг хэдэн арван байгууллага өөр өөрийн онцлогтой аппликайшн ашиглаж байна. Тэр ч бүү хэл шумуул үргээх аппликайшн бүтээгдсэнийг иргэд ашиглаж байна.

ХЗЯ-ны төрийн нарийн бичгийн даргын тушаалаар 2013 онд “гэмт хэргийн цахим зураглал”-ыг практикт нэвтрүүлэхээр ХСИС, ЦЕГ, МУИС зэрэг байгууллагын төлөөллийг багтаасан ажлын хэсэг байгуулагдан ажиллаж байна.

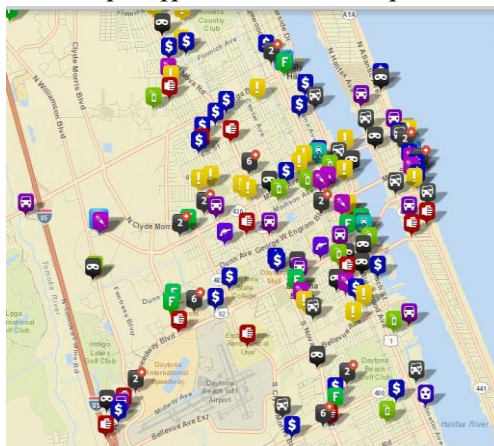
Гэмт хэргийн газрын зургийг Six Sigma, TQM, compstat зэрэг софтвер програм ашиглаж болохоос гадна гар утас, таблетны аппликайшн ашиглах нь түгээмэл болж байна. Учир нь энэ аппликайшныг бүтээхэд тийм ч өндөр зардал гардаггүй.

Жишээ нь Улаанбаатарт буй манай улсын зарим компанийн үнийн санал 5 сая орчим төгрөг байна. Аппликайшнтай зэрэгцээд цахим хуудсыг ажиллуулж цугт нь баяжуулаад явах боломжтой. Цахим хаяг хийх зах зээлийн үнэ нь 500.0-2 сая төгрөгийн хооронд байна. Интернетийн (host service fee) жилийн хураамж 80-100\$ орчим үнэтэй. Нийт 5.7-7 сая төгрөгийн зарцуулна.

¹⁰ Public Engines. Does the CompStat Model Really Reduce Crime
<http://www.publicengines.com/solutions/compstat.php>

Нэгэнт бий болгосон аппликайшныг цагдаагийн алба хаагчид, хүсвэл иргэд үнэ төлбөргүй татаж авна. Жишээ нь АНУ-д бүх муж, хотын цагдаагийн газруудыг багтаасан, дунд нь ашиглагддаг, иргэд нь бас суулгах боломжтой үнэ төлбөргүй “Crime Mapping” аппликайшныг ашигладаг. Мөн тэндэхийн иргэд оршин суугаа газрынхаа эсхүл жуулчлахаар төлөвлөсөн хотынхоо нэрийг оруулахад хэзээ, аль гудамжинд, ямар төрлийн гэмт хэрэг үйлдэгдэж байсан тухай мэдэх болно. Үүнээс өөрсдийнхөө эд хөрөнгө болон амь насаа хамгаалах, юунд анхаарал болгоомжтой хандах вэ гэдгээ дүгнэж байдаг.

Зураг 5: Тодорхой нутаг дэвсгэрт бүртгэгдсэн гэмт хэргийг өнгөөр харуулав.

Энэ дундаас аль нэг дүрсийг дарж ямар утгатай мэдээлэл болохыг харах боломжтой. Жишээ нь чернилен ягаан өнгө нь машины хулгайг илтгэнэ. Дээр нь дарахад зургийн дотор харагдаж байгаа цагаан өнгийн хүснэгт гарч ирэн дараах мэдээллийг өгнө.

Үүнд: Эрүүгийн хэргийн дугаар (151408855), хэрэг үйлдэгдсэн он сар өдөр, цагийг (3/4/2015, 11:30 PM), хэрэг үйлдэгдсэн гудамжны нэр буюу өргөн чөлөөний нэр (10700 ROSE AV), ингээд хамгийн доод талд нь хэргийн товч утга (хохирлын хэмжээ) зэргийг багтаасан.

Дээрх “Crime Mapping.com” болон “Crime map” аппликайшн нь хувийн хэвшлийн компаниас хохирогч нарын дунд явуулсан судалгаа, цагдаагийн байгууллагын рапорт, ажиглалт, ярилцлага зэрэгсудалгааны аргуудыг ашиглан төсвөөс санхүүжин мэдээллээ баяжуулдаг.

Манай улсын хувьд хоёр сонголт бий. Хувийн хэвшлийн байгууллага эсхүл цагдаагийн байгууллагад хариуцуулан хийлгэх боломжтой.

Хаана: Нийслэл хотод дийлэнх гэмт хэрэг нь үйлдэгддэг учраас хотын дүүргүүдийн цагдаагийн хэлтсүүдийг түшиглэн хэрэгжүүлэх нь зүйтэй.

Хэн: Хувийн хэвшил юмуу цагдаагийн байгууллагын аль нь ч байлаа гэсэн баяжуулалт хийх нь тийм ч төвөгтэй бус. Тухайлбал мэдээлэл-судалгааны тоо бүртгэгч, мэдээлэл-судалгааны ахлах байцаагч нар гэмт хэргийн бүртгэлийг цахимжуулан, баяжуулаад явна. Харин хувийн хэвшлийн байгууллагыг түшиглэн хийвэл цагдаагийн байгууллагаас өглөө бүр гаргадаг хоногийн нөхцөл байдлын мэдээг (цагдаагийн рапорт) ашиглан хэрэгжүүлнэ.

Мэдээлэл оруулах: Гэмт хэргийн тэмдэглэгээг өдөр бүр шинэчилнэ.

Хэрхэн: Компьютерийн програм, гар утас таблет-нд зориулсан аппликайшныг энэ төрлийн үйл ажиллагаа явуулдаг хувь хүн, компаниар хийлгэнэ. (21-30 хоног)

Хугацаа: Хэрэгжүүлж эхлэхэднийдээ 1-2 сарын хугацаа шаардана.

Төсөв: Аппликайшн болон цахим хуудас хийх зардлыг нийслэлийн Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зөвлөл, ЦЕГ, Улаанбаатар хотын цагдаагийн газар зэрэг байгууллагын төсвөөс гаргах боломжтой.

Үр дүн: Энэ ажлын үр дүнг ЦЕГ-ын Судалгааны төв жил бүрийн эцэст тайлагнана.

Иргэд учирч болох эрсдлийг тооцоолоогүйн улмаас гэмт хэргийн хохирогч болж болох боловч, газар зүйн хувьд буюу тэр орчинд амьдардаг гэдгээрээ эсхүл дэлгүүр ажиллуулдаг гэдгээс хамаарч гэмт хэргийн хохирогч болж буй нь байж боломгүй үзэгдэл юм.

Шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, олон улсын туршлагаар баталгаажсан, орчин үеийн технологи боловч зардал багатай бүтээгдэх, 24/7 хоног тасралтгүй ажиллагаатай, бодитой үр дүн гарахуйц гэмт хэргийн газрын зургийн ашиглах аргыг нийслэл хотод хэрэгжүүлэх нь зүйтэй гэдгийг энэ нийтлэлээр харууллаа.

Энэ нь гэмт хэрэгт дүн шинжилгээ хийх, цагдаагийн стратегийн Comp.Stat загварын нэг гол бүрэлдэхүүн хэсэг юм. “Crime mapping” буюу гэмт хэргийн зураглал үйлдэх системийг газар зүйн мэдээллийн систем (GIS) ашиглан бусад чиг хандлага, гэмт явдлын төлөв байдлыг шинжээчийн тусламжтайгаар тодорхойлж гэмт хэрэг үйлдэгдэж болзошгүй цэгүүдийг тодорхойлох боломжийг олгодог систем юм¹¹.

Энэхүү системийг ашигласнаар тухайн нутаг дэвсгэрт үйлдэгдсэн гэмт хэргийг зураглал дээр тусгай тэмдэглэлээр тэмдэглэж ямар гэмт хэрэг өссөн, аль дүүрэг хороонд хэд хэчнээн гэмт хэрэг үйлдэгдсэн, ямар төрлийн гэмт хэрэг үйлдэгдэж байгааг аль ч үед (шаардлагатай үед) харж болох боломжтой бөгөөд энэхүү зураглалыг “Comp.stat системтэй хослуулан ашиглавал илүү үр дүнд хүрч болно.

Тэрчлэн үйлдэгдсэн гэмт хэргийн байдалд дүн шинжилгээ хийж аль дүүрэг хороонд ямар төрлийн гэмт хэрэг өсөж байна тэр дүүрэг хороонд эргүүлийн чиглэлийг түлхүү ажиллуулах, хяналтын системийг түлхүү ашиглах зэрэг үйл ажиллагаагаа сайжруулах ач холбогдолтой юм.

Түүнээс гадна цагдаагийн байгууллагын объектын судалгааны бүрэлдэхүүн хэсэг болсон субъектын судалгаанд авагдсан этгээдийг хянах үйл ажиллагаанд “**Secure alert**” буюу цахим хянагч полиграф, GPS зэрэг орчин үеийн smart системүүдийг нэвтрүүлж түлхүү ашиглах шаардлагатай байна.

“Secure-alert” буюу цахим хянагч төхөөрөмжийг нэвтрүүлж ашигласнаар ял тэнссэн, гэрийн хорионд байгаа, хорихоос суллагдсан захиргааны хяналтанд байгаа этгээдүүдийг тусгай техникийн тусгай шийдэлтэй байрлал тогтоох GPS системийн тусламжтайгаар үр дүнтэй хяналт тавих төхөөрөмж юм.

GPS (Global positioning system) буюу дэлхийн хэмжээнд байрлал тогтоох системийг АНУ болон дэлхийн бусад улс орнууд өргөнөөр ашиглаж байгаа билээ. Уг системийг 2006 онд анхлан сэжигтний гаранд электрон бугуйвч зүүж, хэрэв байх ёстой газраас хэтэрвэл хиймэл дагуулаар дамжин удирдлагын компьютерт мэдээлэл өгөх байдлаар хэрэглэх болжээ.

Энэхүү төхөөрөмжийн талаар дурьдахын өмнө юуны түрүүнд судалгааны явцад мэдсэн нэгэн жишээнээс эхлэх нь зүйтэй гэж үзэж байна. Америкийн Нэгдсэн Улсын Масачусетс хотод болсон жишээг сийрүүлб. Виллиам Коттер гэгч эр бүсээрээ дүүрэн сум хийгээд, өөрийн салсан эхнэр Доротигийн гэрт нь дайрч ороод нуруунд нь буудсан бөгөөд өөрийнхөө амийг ч мөн хороосон байна. Уг хэрэг 2002 оны гуравдугаар сарын 26-нд АНУ-ын Масачусетс хотод гарсан бөгөөд дээрх хэргээс таван хоногийн өмнө эхнэртээ согтуугаар агсан тавьсны улмаас тус хотын шүүх Коттерийг эхнэрээс нь тусад нь байлгах шийдвэрийг гаргажээ. Гэвч шүүхийн энэхүү шийдвэр бүсгүйн амийг аврах хангалттай шалтгаан биш байв.

Дээрх явдлаас зургаан жилийн дараа электрон хяналтын технологи хөгжиж, АНУ-д зөрчил гаргасан этгээдийг хянах дэвшилтэт технологитой болсон юм. Хэрэв тухайн үед энэ технологи нэвтэрсэн байсан бол Доротигийн амийг аврах бүрэн бололцоотой байсан аж. Тэр нь юу вэ гэхээр: GPS (Global positioning system) буюу дэлхийн хэмжээнд байрлал тогтоох систем юм. Ганц АНУ-д бус бусад орнуудад энэхүү технологийг өргөн ашиглаж байгаа билээ.

Уг системийг 2006 онд анх гарандаа электрон бугуйвч зүүж, хэрэв байх ёстой газраас хэтэрвэл хиймэл дагуулаар дамжин удирдлагын компьютерт мэдээлдэг болжээ.

Тус мужийн шүүхээс хэрэгтэнд уг бугуйвчийг зүүлгэх асуудлыг хуулиар зөвшөөрдөг бөгөөд одоо АНУ-ын хэд хэдэн мужид уг хууль үйлчилж эхэлсэн байна¹².

¹¹ wikipedia.org

¹² Цагдаа судлал сэтгүүлийн 2013 оны дугаар №3, 50 дах тал

Оклахомад GPS-ээр гэмт хэрэгтнийг хянах асуудлыг 100%-ийн саналаар баталжээ. Энэхүү системийн бас нэгэн давуу тал нь хөрөнгө мөнгөний асуудал гэнэ. Масачусетс мужийн цагдаагийн хэлтсийн дарга Паул Лүччигийн ярьснаар “Гэмт этгээдийг шоронд хориход жилд 30-40 мянган ам.доллар зарлагддаг. Харин GPS-ийг ашиглахад жилд 3400 ам.доллар л шаардлагатай. Бидний үзэж байгаагаар энэхүү байрлал тогтоох систем аль аль талаараа давуу юм. Энэ бол нийгмийг хамгаалах хэрэгсэл мөн. Хэдийгээр бид хэн нэгний амь насыг даатгаж чадахгүй ч, илүү өргөн боломжийг олгож байгаа юм” гэжээ.¹³

АНУ-ын Масачусетс хотод болсон энэхүү харамсалтай тохиолдол манай улсад давтагдахгүй гэх баталгаагүй бөгөөд давтагдсан байхыг ч үгүйсгэхгүй юм.

Тэгвэл GPS-Global positioning system буюу Дэлхийн хэмжээнд байрлал тогтоох систем гэж юу болох талаар судалсан судалгаанаас товчхон танилцуулъя.

GPS-ийн үйлчилгээ нь анх цэргийн зориулалтаар гарсан боловч иргэний болон арилжааны чиглэлээр илүү өргөн ашиглагдаж байна.

Энэ системийн дагуулуудаас ирүүлэх дохиолол тасралтгүй бөгөөд хэрэглэгч, хүлээн авагчийн тоонд хязгаар байхгүй, мөн үйлчилгээ үзүүлсний төлбөр гэж байдаггүй. GPS технологийн үндэс нь маш өндөр нарийвчлалтай цаг хугацаа болон байрлалын талаархи мэдээлэл байдаг.¹⁴

Цагдаагийн алба хаагч нь үйл ажиллагаандаа шинжлэх ухаан, орчин үеийн техник технолог, мэдээллийн сүлжээний ололтыг ашиглахаар заасан нь дэлхийн хэмжээнд байрлал тогтоох системийг цагдаагийн алба хаагч үйл ажиллагаандаа хэрэглэж болох эрх зүйн үндэс бий болсон гэж үзэж болно.

Байрлал тогтоох системийг гэмт хэрэгтэй тэмцэх болон гэмт хэрэг үйлдэж болзошгүй этгээдийн судалгаанд авагдсан, гэмт хэрэг үйлдээд батлан даалтанд байгаа этгээдийг хянах үйл ажиллагаандаа дараах байдлаар ашиглаж болох юм.¹⁵

Мөн хэсгийн байцаагч, төлөөлөгч нар нь хорихоос өөр төрлийн ял шийтгүүлсэн, хорих ял эдлгээд суллагдсан этгээдүүдийг хянахын тулд байршил тогтоох систем ашиглан хянахад улсын төсвөөс олон тэрбум төгрөг хэмнэх боломжтой байхыг үгүйсгэхгүй юм.

Эдгээр техник технологиос гадна Шадар сайд, Хууль зүй дотоод хэргийн сайд, Эрүүл мэндийн сайдын 2010 оны 42/123, 246 дугаар тушаалын хоёрдугаар хавсралтыг үндэслэн ЦЕГ-ын даргын 2010 оны 367 дугаар тушаалын 7-р хавсралтаар баталсан Нийслэлийн засаг даргын дэргэдэх Цагдаагийн газрын Холбоо, технологийн тасгийн орон тооноос офицер 9, ахлагч 3, бүгд 12 орон тоог Мэдээлэл шуурхай удирдлагын төвд шилжүүлэн нийт 35 хүний орон тоотой Ашиглалт, Радио холбоо, Сүлжээ програм хангамжийн гэсэн 3 тасагтай Холбоо, мэдээлэл технологийн хэлтэс, 2012 оны 09-р сарын 15-ны ЦЕГ-ийн №593 тоот тушаалаар Техник ашиглалтын хэлтэс болгон өөрчилж Шуурхай үйлчилгээний, Систем ашиглалтын, Техник ашиглалтын гэсэн 3 тасагтай 34 хүний орон тоотойгоор өөрчлөн байгуулсан.

Дээрх алба нэгжийг түшиглэн шуурхай удирдлага, хяналтын систем, шилэн кабелийн сүлжээ, тоон технологийн транкид радио холбооны систем, IP-д суурилсан телефон холбооны IP-PBX систем, теле хяналтын камерын систем, газар зүйн мэдээлэл, байрлал тогтоох системүүдийн ашиглан хяналтын нэгдсэн төвийг байгуулан ажиллаж чадвал бид субъектын судалгаанд авагдсан этгээдийг хянаж чадна.¹⁶

Мөн ШШГБ-аас хорихоос суллагдсан этгээдийн талаар ирүүлсэн мэдэгдэх хуудасанд суллагдсан этгээдийн гэр хаяг нь тодорхой бус, гэрийн хаягыг хуучин байршил дугаараар нь бичих, ялтны хувийн байдлыг дутуу судлах, тухайн этгээдийн талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг ирүүлэхгүй байх зэрэг нь субъектын судалгаанд авагдах этгээдийг хянах боломжгүй болж улмаар тэдний зүгээс дахин гэмт хэрэг үйлдэх явдал гарах шалтгаан болно.

¹³ www.lamongols.com

¹⁴ [oloo.mn modules](http://oloo.mn/modules).

¹⁵ Цагдаа судлал сэтгүүлийн 2013 №3 дугаарын 47 дахь тал

¹⁶ <http://www.eincenter.mn>

Иймд тухай этгээдийг хорих ангид ял эдлэж байх хугацаанд нь сайтар судлаж тэдний хань харилцаа, эхнэр нөхөр, эргэлт уулзалтаар ирсэн хүний нэр, хаяг, утасны дугаар, регистрийн дугаар, үйлдсэн гэмт хэргийн төрөл, ангилал, халдлагын зүйл, гэмт хэрэг үйлдсэн арга, цаг хугацаа, зэвсэг хэрэгсэл зэргийг нарийн судлаж уг судалгааг тухайн этгээдийг суллагдах үед нь оршин суух газрын цагдаагийн байгууллагад шилжүүлэн өгч байх ажлыг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага хийж хэвшүүлэх шаардлагатай байгааг онцгой анхаарах шаардлагатай байна.